

Д-р Мартін Гроте
Головувачий суддя Суду землі в м. Ганновер

Компенсація «правопорушник – потерпілий» в загальних кримінальних справах

I. Засади компенсації «правопорушник – потерпілий»

1. Правові засади

- § 46a КК¹
- § 153a абз. 1 речення 2 п. 5 КПК²
- §§ 155a, 155b КПК³

2. Ціль та переваги

- Інструмент позасудового врегулювання конфліктів, за допомогою якого після скоєння злочину намагаються компенсувати збитки та відновити правовий мир
- Прискорена та безкоштовна для потерпілого компенсація нематеріальних та матеріальних збитків
- Надає правопорушникам та потерпілим можливість для загального задоволення вирішити конфлікти, які або призвели до скоєння злочину або ж були ними лише спричинені

¹ § 46a КК. Домовленість про компенсацію правопорушник – потерпілий, компенсація шкоди

Якщо правопорушник,

1. намагаючись досягти домовленості із потерпілим (компенсація правопорушник-потерпілий), виправляє своє діяння повністю або в значній частині чи серйозно докладає зусиль для його виправлення або
2. у випадку, коли виправлення шкоди потребувало від нього значних особистих дій або особистої відмови, повністю або в значній частині компенсував завдану шкоду,

то у такому випадку суд може пом'якшити покарання відповідно із абз. 1 § 49 або, якщо можливе покарання не перевищує позбавлення волі до одного року або грошовий штраф до трьохсот шістдесяти денних ставок, може відмовитись від призначення покарання.

§ 49 КК. Особливі пом'якшуючі підстави, визначені законом

(1) Якщо згідно з цією нормою передбачається або допускається пом'якшення покарання, то для пом'якшення діє наступне:

1. Замість довічного позбавлення волі застосовується позбавлення волі не менше трьох років.
2. Обмеження волі не може перевищувати три чверті від максимально допустимої межі. Щодо грошового штрафу це ж саме стосується максимальної кількості денних ставок.
3. Підвищений мінімальний строк позбавлення волі зменшується
  - у випадку мінімального строку десять або п'ять років на два роки,
  - у випадку мінімального строку три або два роки на шість місяців,
  - у випадку мінімального строку один рік на три місяці,
  - в інших випадках на визначений законом мінімальний строк.

(2) ...

² § 153a КПК. Компенсація правопорушник-потерпілий

(1) За згоди суду, компетентного на відкриття розгляду справи по суті, та обвинуваченого прокуратура у випадку скоєння проступку може тимчасово відмовитись від подання публічного позову і одночасно покласти на обвинуваченого зобов'язання та надати йому вказівки, якщо вони здатні сприяти усуненню публічного інтересу на кримінальне переслідування, і якщо цьому не протистоїть тяжкість вини. В якості зобов'язань та вказівок зокрема визначаються

...

5. вчини серйозних кроків для досягнення із потерпілим домовленості про компенсацію (компенсація правопорушник – потерпілий) і при цьому повністю або в значній частині компенсувати наслідки його діяння або щонайменше намагаться компенсувати,

...

³ § 155a КПК. Компенсація правопорушник-потерпілий

Прокуратура і суд повинні на кожній стадії провадження перевіряти можливість досягнення домовленості про компенсації між обвинуваченим та потерпілим. Вони мають сприяти цьому у відповідних випадках. Якщо потерпілий категорично заперечує, домовленість про компенсацію не допускається.

§ 155b КПК. Реалізація домовленості про компенсацію правопорушник-потерпілий

(1) Прокуратура і суд можуть за власною ініціативою або за запитом з метою досягнення домовленості про компенсацію між правопорушником і потерпілим або відшкодування шкоди передати необхідні для цього особисті дані одній з уповноважених установ, що займається реалізацією домовленості. Уповноважений установі може бути надана можливість ознайомитися з матеріалами справи, якщо надання довідок зі справи потребувало б надмірних витрат. Недержавній установі необхідно вказати на те, що вона може використовувати надані дані лише з метою досягнення домовленості про компенсацію між правопорушником та потерпілим або для відшкодування шкоди.

(2) Уповноважена установа може обробляти та використовувати передані їй відповідно до абзацу 1 особисті дані лише, якщо це необхідно для реалізації домовленості про компенсацію між правопорушником та потерпілим або для відшкодування шкоди і не суперечить інтересам потерпілого, які підлягають захисту. Вона може збирати, а також обробляти та використовувати особисті дані лише, якщо потерпілий надав на це згоду і це необхідно для реалізації домовленості про компенсацію між правопорушником і потерпілим. Після завершення своєї роботи вона інформує прокуратуру або суд в необхідному обсязі.

(3) Якщо уповноважена установа є недержавною, норми Третього розділу Закону про захист даних застосовуються також тоді, коли дані не переробляються в файлі або з файлу.

(4) Документи з особистими даними, визначеними в реченнях 1 і 2 абзацу 2, мають бути знищені уповноваженою установою через рік після завершення кримінального провадження. Прокуратура або суд за власною ініціативою невідкладно повідомляють уповноважену установу про дату завершення провадження.

- Відповідно зачеплені сторони можуть брати участь в адекватному для них вирішенні конфлікту, який виник внаслідок скоєння злочину, потерпілий залишається не в пасивній ролі спостерігача, а може сам представляти свій інтерес в отриманні розумної компенсації за завдану шкоду та активно впливати на хід провадження
- Первинно мова не йде про покарання, а про потреби учасників процесу та компенсацію за скоєне злодіяння
- Співставлення позицій під час спілкування допомагає учасникам подивитись га злочин з різних перспектив
- Є можливість взаємно опрацювати проблеми на емоційному рівні
- В ідеальному випадку це веде до тривалого примирення між учасниками
- Правопорушник має відчутти наслідки, які настали у потерпілого в результаті скоєного ним злочину, а особисте відчуття, яке в результаті цього виникнуло у правопорушника, має стримувати його від скоєння подальших злочинів
- Потерпілий може повернути свою моральну цілісність та особисте відчуття безпеки
- У рази можливості – можуть стати зайвими короткострокові і тому в своїй більшості лише обмежено розумні покарання з позбавленням волі.

3. Спосіб функціонування

Ініціатива про компенсацію «Правопорушник – потерпілий» може висуватись вже на початку досудового розслідування самим потерпілим, правопорушником, адвокатами, поліцією або також вже під час провадження – прокуратурою або судом. Обвинувачуваний та потерпілий обговорюють в присутності нейтральної особи-посередника («примирювача») відповідне діяння, його причини та наслідки. Метою обговорення є досягнення домовленості про примирення. Її діапазон може сягати від неформального вибачення до всебічного врегулювання питання компенсації збитків, грошової компенсації за збитки нематеріального характеру або виплати пенсії. Щоправда, проведення формального посередницького провадження таким нейтральним посередником не є передумовою для застосування § 46а КПК.

4. Компетенція

Різне регулювання в окремих федеральних землях. В залежності від місцевих реалій державні або підтримувані державою вільно діючі установи з питань врегулювання конфліктів.

II. Передумови

В процесуальному праві компенсація «правопорушник – потерпілий» кодифікована в § 155а КПК. Компенсація «Правопорушник – потерпілий» береться до уваги налюбій стадії провадження, однак особливо коли

- обвинувачуваний визнає в основному дію, яка призвела до шкоди, або бере на себе відповідальність за неї
- на стороні потерпілого йдеться про особу, яка постраждала внаслідок завдання їй матеріальної, фізичної або психічної шкоди
- потерпілий та обвинувачуваний готові добровільно спробувати досягти примирення.

Компенсація «правопорушник – потерпілий» пасує саме випадках злочинності середньої тяжкості, зокрема у випадках застосування сили, а також в рамках побутового насильства, злочинів, пов'язаних із образою честі та гідності, а також у випадку деліктів проти майна та власності.

III. Провадження

1. Провадження за участі поліції

У випадках, доречних для компенсації «правопорушник – потерпілий», поліція проводить всі невідкладні заходи, особливо стосовно забезпечення доказової бази. При першій можливості поліція інформує потерпілого про можливість компенсації «правопорушник – потерпілий», наприклад використовуючи інформаційні флаєри.

2. Провадження за участі прокуратури

При надходженні кожного процесуального документу прокуратура на основі установлених критеріїв перевіряє, чи є компенсація «Правопорушник – потерпілий» прийнятною у даній справі. В прийнятних випадках вона звертається до установи з

питань врегулювання конфліктів з проханням про проведення відповідної процедури. У випадках злочинів невеликої та середньої тяжкості прокуратура може відмовитись згідно з § 153a КПК від пред'явлення обвинувачення, якщо на правопорушника покладається зобов'язання досягти компенсації «правопорушник – потерпілий». Повноваження, які впливають із права про захист даних, щодо передачі даних до (недержавної) установи з питань врегулювання конфліктів врегульовані в § 155b КПК.

3. Провадження за участі установ з питань врегулювання конфліктів

Державні соціальні працівники в сфері юстиції або соціальні працівники недержавних організацій, які повноважні на проведення процедури компенсації, застосовують визнанні у всіх федеральних землях стандарти якості від сервісних бюро з питань компенсації «правопорушник – потерпілий» та врегулювання конфліктів у відповідно діючій редакції. При цьому мова йде про спеціалізовану спілку, організовану згідно із нормами права про товариства та об'єднання, а не про державну установу. Після завершення процедури щодо компенсації установа з питань врегулювання конфліктів доповідає прокуратурі або суду про результати посередництва. Не пізніше установленого прокуратурою або судом строку вони повідомляють про стан провадження по врегулюванню конфлікту, навіть у тому випадку, якщо воно не може бути завершено до цього строку.

4. Інші учасники

Потерпілий або обвинувачуваний безпосередньо, а також задіяні адвокати або суди можуть самі по собі ініціювати залучення установи з питань врегулювання конфліктів.

IV. Наслідки при призначенні міри покарання

Згідно з § 46a КПК суд може пом'якшити покарання або (якщо не передбачено більш суворого покарання як-то позбавлення волі строком до одного року або штраф в розмірі 360 денних ставок) може відмовитись від покарання, якщо правопорушник, намагаючись досягнути примирення з потерпілим, компенсує свій злочин повністю чи переважну його частину або має серйозні наміри щодо його компенсації. Це регулювання діє незалежно від проведення описаної вище формальної процедури посередництва незалежною установою з питань врегулювання конфліктів. Якщо мають місце передумови, викладені в § 46a КПК, то суд повинен перевіряти наявність можливості пом'якшення покарання в кожному випадку.

1. Нематеріальні збитки

§ 46a абз. 1 п. 1 КПК стосується компенсації нематеріальних збитків.

Випадком застосування є, наприклад, виплата за збитки нематеріального характеру, а також, в залежності від обставин, просте вибачення. Передумовою цього є завжди процес комунікації між правопорушником та потерпілим. Поведінка правопорушника має бути відображенням того, що він бере на себе відповідальність. Це означає, що правопорушник має визнати свою вину та усвідомити позицію потерпілого як особи, якій завдана шкода. Тому зізнання правопорушника є, як правило, передумовою. Правопорушник не бере на себе відповідальності у тому випадку, коли він уявляє злочин як необхідну оборону або «непорозуміння».

2. Матеріальні збитки

§ 46a абз. 1 п. 2 КПК стосується матеріальної компенсації.